

AZƏRBAYCANDA KİTAB MƏDƏNİYYƏTİNİN FORMALAŞMASINDA HEYDƏR ƏLİYEV İRSİNİN ROLU

Sərxan Azər oğlu Şahvələdov

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti,

müəllim

sahveledovserxan@gmail.com

Açar sözlər: *Heydər Əliyev, kitab mədəniyyəti, Azərbaycan, kitabxana, nəşriyyat, oxu mədəniyyəti, milli irs*

Ключевые слова: *Гейдар Алиев, книжная культура, Азербайджан, библиотеки, издательство, культура чтения, национальное наследие*

Keywords: *Heydar Aliyev, book culture, Azerbaijan, libraries, publishing, reading culture, national heritage*

Xülasə: Məqalədə Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycanda kitab mədəniyyətinin inkişafına göstərdiyi tarixi xidmətlər və bu sahəyə verdiyi strateji dəyər təhlil olunur. Sovet dövründən başlayaraq müstəqillik illərinə qədər olan mərhələdə kitab nəşri, kitabxana işi və oxu mədəniyyətinə dair dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri araşdırılır. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə keçirilən maarifləndirici tədbirlər, kitab bayramları, milli ədəbiyyatın dəstəklənməsi və kitabxana sisteminin müasirləşdirilməsi prosesləri geniş təhlil edilir. Məqalə həmçinin Heydər Əliyev irsinin bu gün də davam etdirilərək Azərbaycan cəmiyyətində kitab və bilik mədəniyyətinin təşviqinə verdiyi töhfələri göstərir. Araşdırma nəticələri göstərir ki, Heydər Əliyev yalnız siyasi lider kimi deyil, eyni zamanda milli kitab mədəniyyətinin qoruyucusu və inkişaf etdiricisi kimi də mühüm rol oynamışdır.

Резюме: В данной статье рассматривается историческая роль национального лидера Гейдара Алиева в развитии книжной культуры в Азербайджане. Анализируется государственная политика в сфере издательского дела, библиотечных систем и культуры чтения с советского периода до лет независимости. В исследовании освещаются различные инициативы, реализованные по инициативе Гейдара Алиева, включая образовательные кампании, книжные фестивали, поддержку национальной литературы и модернизацию библиотечной инфраструктуры. Особое внимание уделяется стратегическому значению, которое он придавал распространению знаний и сохранению культурной идентичности посредством книг. В статье также подчеркивается устойчивое влияние наследия Гейдара Алиева на продвижение книжной культуры в современном азербайджанском обществе. Результаты исследования показывают, что Гейдар Алиев сыграл ключевую роль не только как политический лидер, но и как защитник и популяризатор национальной книжной культуры и интеллектуального наследия.

Summary: This article explores the historical role of national leader Heydar Aliyev in the development of book culture in Azerbaijan. It analyzes the state policy towards publishing, library systems, and reading culture from the Soviet era through the years of independence. The study highlights various initiatives led by Heydar Aliyev, including educational campaigns, book festivals, support for national literature, and modernization of the library infrastructure. Particular attention is given to the strategic importance he attributed to the dissemination of knowledge and preservation of cultural identity through books. The article also emphasizes the lasting impact of Heydar Aliyev's legacy on the promotion of book culture in contemporary Azerbaijani society. The findings demonstrate that Heydar Aliyev played a key role not only as a political leader but also as a protector and promoter of the national book culture and intellectual heritage.

Giriş: Kitab mədəniyyəti hər bir xalqın mənəvi və intellektual inkişaf səviyyəsini müəyyən edən əsas göstəricilərdən biridir. Xüsusilə milli kimliyin qorunması, təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsi və ictimai şüurun formalaşmasında kitabın və ümumilikdə nəşr işinin əvəzolunmaz rolu vardır. Azərbaycan tarixində elə bir dövr olmuşdur ki, kitab mədəniyyətinin inkişafı bilavasitə siyasi iradə və dövlət dəstəyi ilə təmin olunmuşdur. Bu baxımdan Ümummilli lider Heydər Əliyevin fəaliyyəti və onun irsi, kitab və kitabxana işinin strateji inkişafı kontekstində xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Heydər Əliyev xalqın maariflənməsini dövlət quruculuğunun əsas prioritetlərindən biri kimi dəyərləndirərək, kitabın cəmiyyətdəki mövqeyini yüksəltmək, milli ədəbiyyatı və dili qorumaq, eləcə də gələcək nəslin intellektual potensialını gücləndirmək üçün davamlı siyasət həyata keçirmişdir. Onun rəhbərliyi ilə kitabxana sistemlərinin təkmilləşdirilməsi, nəşriyyat sektoruna dövlət qayğısı, kitab bayramlarının keçirilməsi və mütaliə mədəniyyətinin təşviqi istiqamətində atılan addımlar, bu gün də öz aktuallığını qorumaqdadır.

Bu məqalədə məhz Heydər Əliyevin irsinin Azərbaycanda kitab mədəniyyətinin formalaşmasına və inkişafına verdiyi töhfələr müxtəlif aspektlərdən araşdırılacaq, tarixi faktlar və mövcud vəziyyət fonunda qiymətləndirilmələr aparılacaqdır.

Tədqiqat

Bu tədqiqatın əsas məqsədi Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycanda kitab mədəniyyətinin təşəkkülü və inkişafındakı rolunu elmi əsaslarla araşdırmaq və onun bu sahədə yaratdığı zəngin irsi təhlil etməkdir. Tədqiqat zamanı Heydər Əliyevin müxtəlif dövrlərdə – həm sovet hakimiyyəti illərində, həm də müstəqillik dövründə kitabxana işi, nəşriyyat fəaliyyəti və ümumi mütaliə mədəniyyəti sahəsində həyata keçirdiyi tədbirlərin mahiyyəti və strateji əhəmiyyəti araşdırılmışdır.

Tədqiqatın aktual cəhəti ondan ibarətdir ki, müasir dövrdə rəqəmsallaşmanın sürətlənməsi fonunda ənənəvi kitab mədəniyyəti müəyyən risklərlə qarşı-qarşıyadır. Bu baxımdan, Heydər Əliyevin kitabın cəmiyyətdəki mövqeyini möhkəmləndirməyə yönəlmiş fəaliyyətinin yenidən dəyərləndirilməsi və müasir yanaşmalarla müqayisəli şəkildə təhlili mühüm elmi və praktik əhəmiyyət daşıyır.

Araşdırmada həm arxiv materiallarına, dövrü mətbuata və rəsmi sənədlərə əsaslanaraq tarixi faktlar üzə çıxarılır, həm də çağdaş Azərbaycan kitab mədəniyyətinin inkişafında Heydər Əliyev irsinin davamlı təsiri müxtəlif nümunələrlə ortaya qoyulur. Məqalədə nəzəri yanaşmalarla yanaşı, empirik təhlillərə də yer verilmişdir ki, bu da mövzunun kompleks şəkildə öyrənilməsinə şərait yaradır [1].

Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən mədəniyyət siyasəti Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinin qorunması və inkişaf etdirilməsi ilə sıx bağlı olmuşdur. Bu siyasətin əsas istiqamətlərindən biri kimi kitab və kitabxana işi daim diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Heydər Əliyev üçün kitab yalnız bilik mənbəyi deyil, həm də xalqın yaddaşı, tarixi, mədəni kimliyi və gələcəyə daşdığı intellektual sərvət kimi dəyərləndirilirdi. Onun siyasi fəlsəfəsində maarifləndirmə və mütaliə mədəniyyətinin gücləndirilməsi cəmiyyətin tərəqqisi üçün əsas vasitələrdən biri kimi qəbul edilirdi.

Sovet dövründə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə respublikada kitabxana sisteminin genişləndirilməsi, yeni nəşriyyatların yaradılması, məktəb və ali təhsil müəssisələrində ədəbiyyatla bağlı maarifləndirici tədbirlərin təşkili istiqamətində ciddi addımlar atılmışdır. Xüsusilə milli ədəbiyyat nümunələrinin nəşri və yayılması, klassik irsin qorunması və gənc nəsle ötürülməsi istiqamətində Heydər Əliyev mühüm təşəbbüslərlə çıxış etmişdir. Onun təşəbbüsü ilə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin fəaliyyəti gücləndirilmiş, yazıçı və şairlərə dövlət səviyyəsində dəstək verilmiş, kitab nəşri sahəsində fəaliyyət göstərən qurumların maddi-texniki bazası təkmilləşdirilmişdir [5].

Mədəniyyətin hərtərəfli inkişafı üçün kitabxanaların yenidən qurulması və regionlarda kitabxana infrastrukturunun genişləndirilməsi məqsədilə dövlət proqramları hazırlanmış və icra olunmuşdur. Bu siyasət həm şəhər, həm də kənd əhalisinin kitab və ədəbiyyata çıxış imkanlarının artırılmasına səbəb olmuşdur. Heydər Əliyev mütəmadi olaraq çıxışlarında kitab oxumağın əhəmiyyətini vurğula-

mış, gəncləri daim elmə, bilik və kitaba səsləmişdir. Onun bu sahəyə verdiyi dəyər, kitabı xalqın mənəvi inkişafında əsas dayaq nöqtəsi kimi görməsi, Azərbaycanın mədəni həyatında dərin iz buraxmışdır.

Beləliklə, Heydər Əliyevin mədəniyyət siyasətində kitabın yeri yalnız texniki və informativ vasitə kimi deyil, həm də milli ideologiyanın, mənəviyyatın və maarifçiliyin daşıyıcısı kimi mühüm strateji əhəmiyyət daşıyırdı [3].

Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycan dövründə həyata keçirdiyi mədəniyyət siyasətinin əsas hədəflərindən biri milli kitab mədəniyyətinin yenidən qurulması və dünya səviyyəsində inkişaf etdirilməsi olmuşdur. Müstəqilliyin ilk illərində ölkənin qarşılaşdığı sosial-iqtisadi və siyasi çətinliklərə baxmayaraq, Heydər Əliyev elmə, təhsilə və maarifçiliyə xüsusi önəm vermiş, kitabın yenidən cəmiyyətin əsas mədəni dayaqlarından biri halına gəlməsi üçün məqsədyönlü siyasət yürütmüşdür. Bu çərçivədə kitabxana fondlarının zənginləşdirilməsi, nəşriyyatların fəaliyyətinin dəstəklənməsi, milli ədəbiyyatın, tarix və mədəniyyətlə bağlı nəşrlərin geniş tirajla çapı dövlət tərəfindən təşviq olunmuşdur.

1990-cı illərin sonlarından etibarən Azərbaycanda kitab bayramlarının keçirilməsi ənənəsi formalaşdırılmış, bu tədbirlər vasitəsilə gənclərin mütaliyəyə marağının artırılması və kitabın təbliği məqsədilə genişmiqyaslı kampaniyalar həyata keçirilmişdir. Heydər Əliyev dəfələrlə gənclərlə görüşlərində, elm və təhsil işçiləri ilə keçirdiyi tədbirlərdə kitab oxumağın əhəmiyyətini vurğulamış, kitabı “xalqın mənəvi xəzinəsi” adlandırmışdır. Onun bu fikirləri yalnız ritorika deyil, həm də praktik tədbirlərlə müşayiət olunan dövlət mövqeyi idi [4].

Bütün bu təşəbbüslər və formalaşdırılmış siyasət sonrakı illərdə də davam etdirilmişdir. Prezident İlham Əliyev və Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva bu irsi uğurla davam etdirərək müasir dövrdə kitab mədəniyyətinin yeni mərhələyə qədəm qoymasına şərait yaratmışlar. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə respublikanın müxtəlif bölgələrində müasir tipli kitabxanalar inşa olunmuş, mövcud kitabxanalar əsaslı şəkildə təmir edilmiş və yeni informasiya texnologiyaları ilə təchiz olunmuşdur. Bu istiqamətdə həyata keçirilən “Hər evə bir kitab” kimi layihələr vasitəsilə müasir oxucunun kitaba çıxışı daha da asanlaşdırılmışdır.

Rəqəmsal transformasiya dövründə bu irsin davamlılığı təkcə ənənəvi kitab nəşri ilə məhdudlaşmır. Elektron kitabxanaların yaradılması, kitabların rəqəmsal formatda istifadəyə verilməsi, interaktiv oxu platformalarının təşviqi də məhz bu irsin yeni dövrə uyğunlaşdırılaraq yaşadılmasının göstəricilərindəndir. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə əsası qoyulan mütaliə mədəniyyəti bu gün müxtəlif texnoloji imkanlarla daha geniş kütlələrə çatdırılır [2].

Nəticə etibarilə, Heydər Əliyevin kitab və kitab mədəniyyətinə verdiyi dəyər yalnız bir dövrün siyasəti kimi deyil, strateji və uzunmüddətli bir milli prioritet kimi qiymətləndirilir. Bu irs müasir dövrdə də həm dövlət qurumları, həm vətəndaş cəmiyyəti institutları, həm də geniş ictimaiyyət tərəfindən yaşadılır və inkişaf etdirilir.

Nəticə: Aparılan araşdırmalar bir daha göstərdi ki, Heydər Əliyev Azərbaycanın kitab mədəniyyətinin inkişafında fundamental və strateji rol oynamış nadir liderlərdəndir. Onun rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasət kitabı cəmiyyətin mənəvi inkişafının əsas dayaqlarından birinə çevirdi. Həm sovet dövründə, həm də müstəqil Azərbaycanın ilk illərində kitab nəşri, kitabxana işi, milli ədəbiyyatın qorunması və təbliği sahəsində atılmış addımlar uzunmüddətli perspektiv üçün möhkəm təməl yaratdı. Heydər Əliyevin maarifçilik və intellektual cəmiyyət ideyasına söykənən baxışı nəticəsində kitab yalnız informasiya daşıyıcısı kimi deyil, eyni zamanda milli kimliyin formalaşması və xalqın tarixi yaddaşının qorunması vasitəsi kimi qəbul edildi.

Bu irs bu gün də öz aktuallığını qoruyur və müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq davam etdirilir. Rəqəmsallaşan dünyada kitabın yeni formatlarda təqdim olunması, müasir kitabxana infrastrukturalarının qurulması, gənclər arasında mütaliə vərdişlərinin təbliği və maarifləndirici layihələrin

həyata keçirilməsi Heydər Əliyev ideyalarının canlı yaşadılmasının nümunəsidir. Prezident İlham Əliyevin və Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyəti bu baxımdan irsin davamı olaraq dəyərləndirilməlidir.

Nəticə etibarilə demək olar ki, Heydər Əliyevin kitab mədəniyyətinə verdiyi önəm yalnız keçmişin deyil, həm də gələcəyin yol xəritəsini müəyyən edən ideoloji və mədəni irsdir. Bu irsin qorunması və daha da inkişaf etdirilməsi gələcək nəsillərin mənəvi zənginliyi və milli özünüdərkinin möhkəmlənməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat

1. *Xələfov Abuzər*. Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi. Bakı: Azərnəşr, 2006. – 312 s.
2. *Süleymanov Rəsim*. Ulu öndər Heydər Əliyev və Azərbaycanın kitab mədəniyyəti. Bakı: Ləman Nəşriyyat Poliqrafiya MMC, 2020. – 360 s.
3. *Zəmanov Nəğdəli*. Heydər Əliyev və Azərbaycan nitq mədəniyyəti (I cild). Bakı: Elm və Təhsil, 2013. – 480 s.
4. *Xəlilov Ağavərdi, Həkimova Nubar*. Heydər Əliyev və Azərbaycan mərasim mədəniyyəti. Bakı: Elm və Təhsil, 2024. – 280 s.
5. *İbrahimli Səadət*. Heydər Əliyev və müstəqillik illərində Azərbaycanda kitab mədəniyyəti. Bakı: AMEA Folklor İnstitutu, 2023. – 220 s.